

COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS
COMMISSAIRE AUX DROITS DE L'HOMME

12 Mart 2009

CommDH(2009)4
Orijinal metin: İngilizce
Çeviri Taslağı

İNSAN HAKLARI KOMİSERİNİN POLİSLE İLGİLİ ŞİKAYETLERİN BAĞIMSIZ VE ETKİN BİR BİÇİMDE BELİRLENMESİNE İLİŞKİN GÖRÜŞÜ

İçindekiler

1. Giriş	4
2. Tanımlar.....	4
3. Polis hizmetlerinin sağlanması: genel ilkeler.....	5
4. Polisle ilgili şikayet sisteminin maksadı ve mahiyeti.....	6
5. Polisle İlgili Şikayetler Bağımsız Kurumu	7
6. Polisle ilgili şikayet sisteminin işleyişi	9
6.1 Görünürlük ve erişilebilirlik	9
6.2 Bildirim, kayıt ve gerekli prosedürün belirlenmesi.....	10
6.3 Aracılık süreci.....	11
6.4 Soruşturma süreci	12
6.5 Sonuçlandırma ve inceleme.....	14
Başvuru dokümanları.....	16

Teşekkür

Komiser bu Görüşün hazırlanmasındaki yardımları için dış danışman Dr Graham Smith'e teşekkürlerini sunar.

Yönetici Özeti

Demokratik ve hesap verebilir bir polis hizmetinin işleyişinde, bağımsız ve etkin bir polisle ilgili şikayet sisteminin çok önemli bir yeri vardır.

Şikayetlerin bağımsız ve etkin bir biçimde ortaya konması, halkın polise olan güven ve inancını pekiştirir, görevi suistimal veya kötü muamelenin cezasız kalmamasını temin eder.

Şikayet sistemi, şikayet sahibinin mağduriyetinin ciddiyeti ve şikayet edilen polisle ilgili olarak ortaya çıkabilecek sonuçlara göre, söz konusu polisle ilgili geniş bir yelpazeyi kapsayabilecek iddiaları uygun ve orantılı bir biçimde ele alabilme kapasitesine sahip olmalıdır.

Polisle ilgili şikayet sisteminin anlaşılır, açık, erişilebilir olması ve toplumsal cinsiyet, ırk, etnik köken, din, inanç, cinsel yönelim, cinsel kimlik, engellilik ve yaş gibi konulara karşı olumlu bir bakış ve anlayış içermelidir. Sistem etkin ve yeterli fonlara sahip olmalı ve polis hizmetlerini sağlarken vatandaşları gözetilen ve değer veren bir kültürün oluşmasına katkıda bulunmalıdır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, polisle ilgili olarak yapılan şikayetlerin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 2. ve 3. Maddeleri bağlamında etkin bir şekilde soruşturulması için beş ilke oluşturmuştur:

- **Bağımsızlık:** soruşturmayı yürütenlerle, hakkında şikayette bulunulan polis memuru arasında kurumsal veya hiyerarşik bir bağlantı olmamalı ve pratikteki uygulama da bağımsız gerçekleştirilmelidir;
- **Yeterlilik:** yapılan soruşturma, polisin şikayet konusu davranışının yasalara uygun olup olmadığını belirleyecek ve sorumluları tespit edip cezalandıracak delilleri toplama yeteneğine sahip olmalıdır;
- **Sürat:** hukukun üstünlüğüne olan güvenin sürdürülebilmesi için soruşturma derhal ve süratle yürütülmelidir;
- **Kamu denetimi:** süreçle ilgili usuller ve karar verme, hesap verebilirliği mümkün kılacak şekilde, açık ve saydam olmalıdır ve;
- **Mağdurun sürece katılımı:** Şikayet sahibi meşru çıkarlarını koruma amacıyla şikayet sürecine katılmalıdır.

Polisin uygulamaları sonucunda veya polis gözetimindeyken ölüm veya ciddi yaralanmayı içeren soruşturmalarda bu beş ilkeye uyulmalıdır. Bu ilkeler aynı zamanda, tüm şikayetlerin belirlenmesinde de yararlı bir çerçeve oluşturmaktadır. En iyi uygulama ise, polisle ortak çalışma içinde olacak bir Polisle İlgili Şikayetler Bağımsız Kurumuyla gerçekleştirilebilir.

Polisle İlgili Şikayetler Bağımsız Kurumunun polisle ilişkin şikayet sistemini denetleme yetkisi olmalı ve bu kurum aşağıdaki konularda polisle sorumluluğu paylaşmalıdır:

- Sistemin görünürlüğü ve denetimi;
- Şikayetlerin bildirilmesi, kaydedilmesi ve uygulanacak usulün belirlenmesiyle ilgili usuller;
- Soruşturması yapılmayan şikayetlerle ilgili olarak aracılık yapılması;
- Şikayetlerin soruşturulması ve
- Şikayetlerin sonuca ulaştırılarak şikayetle ilgili işlemin denetlenmesi.

Yanlış davrandığı konusunda hakkında delil bulunan bir polis memuruna yönelik olarak cezai veya disiplin kovuşturmasının yapılacağı beklentisi, suçun cezasız kalmasına karşı önemli bir koruma sağladığı gibi, halkın polisle ilgili şikayet sistemine güven duymasını için de elzemdir. Kovuşturmayı yürütenler, polis ve Polisle İlgili Şikayetler Bağımsız Kurumu, sorumlulukları altındaki cezai ve disiplin işlemlerine ilişkin kararlarının gerekçelerini açıklamalıdır.

1. Giriş

1. Son yıllarda, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, İşkenceyi ve İnsanlıkdışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezayı Önleme Komitesi (CPT) ve İnsan Hakları Komiseri, polisle ilgili olarak yapılan şikayetlerin ele alınması konusunda bazı sorunlar belirlemişlerdir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin, polisin görevi suistimali ve etkin soruşturma ve hukuki hak arama yollarının mevcut olmayışına ilişkin içtihatları süratle oluşmaktadır. CPT çeşitli üye ülkelere yaptığı ziyaretlerden sonra, kötü muamele ve görevi suistimal sonucunda polisin cezasız kalmasıyla mücadele için önerilerde bulunmanın gerekli olduğu sonucuna varmıştır. Komiser de aynı şekilde, polisin görevini suistimaliyle ve cezasız kalmasıyla ilgili iddiaları raporlarına dahil etmiş ve bazı üye ülkelerde polisle ilgili şikayetleri ele alacak bağımsız mekanizmaları destekleyen önerilerde bulunmuştur.
2. Polisle ilgili şikayetlerin daha iyi anlaşılması için Komiser 2008 yılı Mayıs ayında, şikayet mekanizmalarının bağımsızlığı ve etkililiği ve insan hakları kuruluşlarının polise karşı yapılan şikayetleri nasıl ele aldığına ilişkin olarak iki atölye çalışması düzenlemiştir.¹
3. İnsan Hakları Komiserinin Avrupa Konseyi üye ülkelerinde insan hakları bilincinin yaygınlaştırılması ve insan haklarının etkin bir şekilde uygulanarak bu haklardan yararlanılmasının yanı sıra, insan haklarının korunmasına ilişkin öneri ve bilgilerin sağlanması görevi (Bakanlar Komitesinin (99) 50 sayılı Kararının Madde 3 ve 8'i) uyarınca, Komiser, polisle ilgili şikayetlerin bağımsız ve etkin bir şekilde belirlenmesi ile ilgili bu Görüşü yayınlamaktadır.

2. Tanımlar

Bu Görüş belgesinde aşağıdaki tanımlar geçerli olacaktır.

4. **Polis**' ten kasıt, polis hizmetlerinin yerine getirilmesi için hukukun üstünlüğüne tamamen bağlı olarak, Devlet tarafından sorumluluk verilen veya devlet yetkisiyle donatılmış ve/veya devlet tarafından kontrol edilen geleneksel polis kuvvetleri veya hizmetleridir. Özel kurumlar, örneğin bir özel güvenlik şirketi, söz konusu güvenlik hizmetlerini sağlıyor olabilir. Ancak bu Görüş belgesi bu tür kuruluşları kapsamamaktadır.
5. **Polis hizmetleri** polisin aşağıdakiler de dahil olmak üzere, yerine getirdiği görev ve sorumlulukları içerir:
  - Barışı koruma;
  - Yasaların uygulanması;
  - Suçun önlenmesi ve tespiti;
  - İnsan haklarını korumak.Polis hizmetleri adalet, eşitlik ve insan haklarına saygı ilkelerine uygun olarak sağlanmalıdır.
6. **Şikayet**'ten kasıt, ilgili kuruma bildirilen, bir polis hizmeti veya bir polis memurunun muamelesiyle ilgili mağduriyettir. Bu kurum, ilgili polis kuvveti veya bağımsız bir polisle ilgili bir şikayet kurumu olabilir. Bu Görüş belgesi esas olarak, polis memurlarıyla ilgili olarak yapılan şikayetleri kapsamaktadır. Bu Görüş belgesinde, polis hizmetleri standartları, polis kuvvetinin operasyonel talimatları veya politikaları ile ilgili şikayetlerden, bu şikayetleri polis memurlarının muamelesiyle ilgili şikayetlerden ayırd etmek üzere 'hizmet şikayetleri' olarak söz edilecektir. Hizmet şikayetlerinin öneminin, özellikle de tüm şikayetlerin ciddiye alınacağı ve gerektiği gibi işleme sokulacağı beklentisi göz önüne alındığında, ve de durumdan ders çıkarma maksadıyla,

¹ 26-27 Mayıs 2008'de Strasbourg'da yapılan, 'Polisle ilgili şikayet mekanizmaları:bağımsızlığın ve etkinliğin sağlanması' konulu Uzmanlık Atölye çalışması ve 20-21 Mayıs 2008'de St. Petersburg'da yapılan 'Polisle ilgili şikayetler – bu şikayetlerin ulusal insan hakları kurumlarıncı ele alınması' konulu atölye çalışması. Söz konusu ikinci atölye çalışması, 'Eş Düzeyler Arası Proje' olarak bilinen, 'Yargı dışında aktif bir bağımsız insan hakları kurumları ağı kurma' teması altında oluşturulan bir Avrupa Birliği-Avrupa Konseyi Ortak Programı çerçevesinde düzenlenmiştir.

bu Görüş belgesinde, halkın polisle ilgili şikayet sisteimine güveni ve inancının sürdürülmesi bağlamında hizmetle ilgili şikayetlere atıfta bulunulacaktır.

7. AİHS'nin (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi) yaşam hakkı konulu Madde 2'si ile, işkence, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezayı önleme konulu Madde 3'ü söz konusu olduğunda, polise karşı bir şikayet vuku bulmamışsa bile, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) içtihadına göre bir soruşturma yapılacaktır. Bu Görüş belgesinde, bu tür ciddi olaylara, AİHM'nin, polisle ilgili şikayetlerin etkin bir biçimde soruşturulmasına ilişkin beş ilkesi uyarınca soruşturulması gereken şikayetler olarak atıfta bulunulacaktır.
8. Bağımsızlık, yeterlilik, sürat, kamu denetimi ve mağdurun sürece katılımı olarak belirlenen, **AİHM'nin, polisle ilgili şikayetlerin etkin bir biçimde soruşturulmasına ilişkin beş ilkesi**, AİHS'nin Madde 2 ve 3 (Bak: aşağıda, Madde30) bağlamında ele alınan ve polisin yer aldığı ciddi nitelikteki olayların soruşturulmasıyla ilgili olarak, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadında oluşturulan şartlara atıfta bulunmaktadır.
9. **Şikayetçi**den kasıt, polisle ilgili bir şikayette bulunan şahıs veya polisle ilgili şikayette bulunmayıp olayda mağdur olan şahıs, veya, ciddi bir olayı müteakiben polisin veya bağımsız bir polisle ilgili şikayetler kurumunun, adeta bir şikayet yapılmışçasına soruşturma yaptığı ve bir ölümün meydana geldiği durumlarda, ölenin yakını olan şahıstır.
10. **Polisle İlgili Şikayetler Bağımsız Kurumu**'ndan kasıt, **(IPCB)** polis kuvvetiyle bir bağlantısı olmayıp, bu kuvvetten ayrı bir kurum olan ve polisle ilgili şikayetlerin ele alınmasıyla ilgili sorumlulukları olan bir kamu kurumudur.
11. **Polisle ilgili şikayetler sistemi**'nden kasıt, şikayet sürecinin tüm evrelerinde şikayetlerin ele alınmasıyla ilgili operasyonel çerçevedir:
  1. sistemin görünürlüğü ve erişilebilirliği: şikayetin yapılabilmesiyle ilgili kamu bilincine ve şikayetin kolaylıkla yapılabilmesine ilişkindir;
  2. şikayetin bildirilmesi, kayıt altına alınması ve gerekli prosedürün belirlenmesi: şikayetlerin nasıl geldiği, kayıt altına alındığı ve farklı şikayet türlerinin hangi usullere göre ele alınacağını belirlenmesiyle ilgilidir;
  3. aracılık süreci: üzerinde soruşturma yapılmayan şikayetlerin ele alınış biçimiyle ilgilidir;
  4. soruşturma süreci: şikayetlerle ilgili soruşturmanın ele alınışıyla ilgilidir;
  5. sonuçlandırma: soruşturma sonucunda şikayetin bir sonuca ulaştırılması ve;
  6. denetleme usulleri: şikayet sahibinin, şikayetlerinin ele alınış biçimi veya şikayetlerinin sonuçlandırılmasına ilişkin yasal denetim hakkı.
12. **Şikayetin belirlenmesi** süreci, yapılan şikayetin tüm idari ve adli olmayan aşamalardan geçerek ilerlemesi ve sonucunda bir cezai kovuşturma makamına veya polis kuvvetine bu konuda bir öneride bulunulmasıdır. Bu Görüş belgesi, şikayet sonucunda bir polis memuru aleyhinde başlatılan cezai veya disiplin işlemleriyle bağlantılı bir adli veya bilgi toplama mahkemesi kurulması ile ilgili değildir.

3. Polis hizmetlerinin sağlanması: genel ilkeler

13. Polisin yönetimi ve kolluk kuvvetleri hizmetlerinin sağlanması konusunda geniş bir uluslararası görüş birliği mevcuttur.²

² Örnek olarak Bak: Avrupa Konseyi, *Avrupa Polis Etiği Prensipleri*; Avrupa Konseyi İşkencenin Önlenmesi Komitesi, *Onur Kırıcı Muamele veya Cezayı Önleme Komitesi (CPT) Standartları*, Bölüm IX. Cezasızlıkla Mücadele; Birleşmiş Milletler, Kolluk Kuvvetleri Memurları için Davranış İlkeleri; Avrupa Konseyi Polis ve İnsan Hakları Karma Gayriresmi Grubu, *Demokratik Toplumda Polis Hizmetleri*; Polis Hizmetlerinin İnsan Haklarını Korumakta mıdır?; AGİT Avrupada Güvenlik ve İşbirliği Örgütü, *Demokratik Polis Hizmetleri Rehberi*; Birleşmiş Milletler Uluslararası Polis Görev Kuvveti, *Komiserin Bosna-Hersek Federasyonunda Demokratik Polis Hizmetleri Kılavuzu*.

Polisin görünürlüğü olan ve saygın bir kamu kurumu oluşunu etkileyen çeşitli etmenler mevcuttur:

- Polisin temel bir kamu hizmeti sağlaması;
  - Halkla sık sık etkileşim halinde olması;
  - Yoğun suç önleme faaliyetleri, kamu güvenliği ve suçlularla ilgili soruşturma kampanyaları ve yardım alma amacıyla halka başvurulması
  - Yerel polis karakolları/merkezleri ağı ve
  - Yerel topluluklarla yakın temasın sürdürülmesi
14. Polis hizmetlerinin bağımsız, tarafsız ve etkin bir biçimde yapılabilmesi ve siyasi müdahaleye karşı korunabilmesi amacıyla, polise görevlerinin ifasında geniş bir takdir marjı bırakılmıştır.
15. Yasalar polise görevini yerine getirebilmesi amacıyla zorlayıcı yetkiler sağlamakta olup, polis yetkilerini yasalara uygun olarak kullanırken makul düzeyde güç kullanabilir.
16. Toplum son on ila yirmi yıl içinde daha karmaşık hale geldikçe, ve bilimsel ve teknolojik bilgi birikimi ilerledikçe, görevlerini ifa etme maksadıyla polisin elinde mevcut olan özel yetkiler ve insanların hayatına girerek kişisel insan haklarına müdahale etme kapasitesi artmıştır.
17. Yasalara uyma zorunluluğu, halkın tüm üyeleri için olduğu gibi polis için de aynı şekilde geçerlidir. Bir polis memurunun zor kullanma ve müdahale etme yetkilerini yasalara uygun olmayan bir şekilde kullanması, söz konusu polisin yasal zor kullanma ve müdahale etme yetkilerine dayanarak hareket ettiği öne sürülerek gizlenmeye, mazur gösterilmeye veya haklı gösterilmeye çalışılmaz. Polisin etik ilkeleri ve profesyonel standartlara uygun hareket etmesi, polis hizmetinin en kaliteli biçimde sağlanmasını mümkün kılar. Kötü muamele veya görevi suistimal halinde polisin cezasız kalması söz konusu olamaz.
18. Polis hizmetleri arttıkça, Birleşmiş Milletler Kolluk Kuvvetleri Davranış İlkelerinin giriş bölümünde, 'yasaların uygulanmasını sağlayan her kolluk kuvveti kurumu, toplumu bir bütün olarak temsil etmeli ve toplumun talep ettiği hizmetleri sağlayarak topluma karşı hesap verebilir olmalıdır' şeklinde belirtildiği gibi, polis hizmetlerinin demokrasi, hesap verebilirlik ve insan haklarına saygı ilkelerine uyacağına dair beklentiler de artmıştır.
19. Demokratik, hesap verebilir ve insan haklarına uyan bir polis hizmetinin sağlanması amacıyla, idari, siyasi, yasal ve mali bir mekanizmalar ağı faaliyet göstermektedir. Adil ve etkin bir polisle ilgili şikayetler sistemi, bu tür bir düzenleyici ağın çok önemli bir unsurudur ve son yıllarda, şikayet sürecinin yönetimini denetlemek üzere dünyanın çeşitli yerlerindeki yasal yetki alanlarında yasal Polisle İlgili Şikayetler Bağımsız Kurumları (IPCB) oluşturulmuştur.

4. Polisle ilgili şikayet sisteminin maksadı ve mahiyeti

21. Polis hizmetleri, şahıslarla gruplar arasındaki anlaşmazlıklar ve bunların çözüme kavuşturulmasıyla yakından ilgilidir. O nedenle polis hizmetlerinin uygulanmasında hatalar ve yanlış anlamalar meydana gelmesi olasıdır. Mağduriyetleri gidermeye çalışma ve hataların ilk fırsatta düzeltilmesine istekli olup, yapılan şikayetlerden ders çıkarmayı da içerecek bir şekilde, polis hizmetinin sağlanması üzerinde kafa yormaya dayalı bir polis hizmeti uygulaması, polisin müessiriyetini ve halkın polise güvenini ve inancını artırır. Halkın kaygılarını gidermeye istekli olduğunu açıkça ortaya koyabilen, hizmet taleplerine cevap veren ve hesap verebilir bir polis hizmeti, polisin işlediği suçları ve görev suistimallerini önleme konusundaki yeteneğine ve kararlılığına halkın daha çok güveneceği ve inanacağı bir konumda olacaktır.
22. Polisle ilgili şikayet sisteminin başlıca amaçları şunlardır:
- Şikayet sahiplerinin mağduriyetleriyle ilgilenmek;
  - Polisin görevi suistimal ettiğini belirlemek ve yerine göre,
    - i. Ceza soruşturması,
    - ii. Disiplin soruşturması veya
    - iii. Diğer idari tedbirlerle ilgili olarak kanıt sağlamak
  - Polise, polis uygulamasından doğrudan etkilenen halktan alınan geri bildirim iletmek;

- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin (AİHS) 13. Maddesinin gereği olan, AİHS'nin ihlali halinde etkili bir hukuk yoluna başvurma hakkına erişimi kolaylaştırmak;
  - Polisin kötü muamelesini ve görevi suistimalini önlemek;
  - Polisle ve diğer düzenleyici kurumlarla birlikte polis hizmetleri standartlarını oluşturmak, izlemek ve uygulanmasını sağlamak ve;
  - Polis prensip ve uygulamalarından dersler çıkarmak.
23. Polis hizmetiyle ilgili şikayetler de dahil olmak üzere, tüm şikayetler, polis kuvvetlerine halktan doğrudan doğruya bir takım dersler almaları için fırsatlar sağladıkları gibi, halkın taleplerine polisin cevap vermesi ve polisin hesap verebilirliği konularında da önemli göstergelerdir.
24. Polisin kötü muamelesinin ve görevi kötüye kullanmasının etkin bir biçimde önlenmesi için, hizmet şikayetleri de dahil olmak üzere, polisle ilgili tüm mağduriyetlerin uygun vasıtalarla ele alınması gerekir. Şikayetler ve şikayetlerin nasıl ele alınacağı, iddianın ciddiyetine ve hakkında şikayette bulunulan polis açısından yaratacağı muhtemel sonuçlara göre tasnif edilmelidir.
25. Polisle ilgili şikayet sistemi, polisin görevini kötüye kullanmasıyla ilgili cezai, kamusal ve özel yasal hukuk yollarına bir alternatif olarak değil, bunların tamamlayıcısı olarak uygulanmalıdır.
26. Aşağıdaki iddialarla ilgili olarak bir polis memuruyla ilgili olarak dört temel şikayet türü vardır:
- Cezai sorumluluğun ortaya çıkabileceği görev suistimleri;
  - Temel bir insan hakkının veya özgürlüğün ihlal edilmesi;
  - Disiplin sorumluluğuna yol açabilecek görev suistimleri ve;
  - Görevin kötü veya yetersiz ifa edilmesi.
27. Daha küçük şikayetlerle ilgili süreç şikayet sahibini şikayetinden vazgeçirecek kadar fazla bürokratik güçlükler içermemelidir. Şikayet sonucunda, cezai soruşturma veya disiplin cezası söz konusu olduğunda, hakkında şikayette bulunulan polis memurunun haklarını koruyacak yeterli teminatlar olmalıdır.
28. Polisle ilgili şikayet sisteminin anlaşılır, açık, erişilebilir olması ve toplumsal cinsiyet, ırk, etnik köken, din, inanç, cinsel yönelim, cinsel kimlik, engellilik ve yaş gibi konulara karşı olumlu bir bakış ve anlayış içermelidir. Sistem etkin ve yeterli fonlara sahip olmalı ve polis hizmetlerini sağlarken vatandaşları gözetken ve değer veren bir kültürün oluşmasına katkıda bulunmalıdır.

5. Polisle İlgili Şikayetler Bağımsız Kurumu

29. Halkın polise güvenmesi ve inanması için bağımsız ve etkin bir şikayet sistemi şart olup, böyle bir sistem, kötü muamele ve görevin kötüye kullanılmasına karşı temel bir koruma sağlayacaktır. Polisle ilgili şikayetler bağımsız kurumu (IPCB) böyle bir sistemin en önemli unsurunu oluşturacaktır.
30. Şikayetlerin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 2. ve 3. Maddeleri bağlamında etkin bir şekilde soruşturulması için Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları dahilinde beş ilke oluşturmuştur:
1. **Bağımsızlık:** soruşturmayı yürütenlerle, hakkında şikayette bulunulan polis memuru arasında kurumsal veya hiyerarşik bir bağlantı olmamalı ve pratikteki uygulama da bağımsız olmalıdır;³
  2. **Yeterlilik:** yapılan soruşturma, polisin şikayet konusu davranışının yasalara uygun olup olmadığını belirleyecek ve sorumluları tespit edip cezalandıracak delilleri toplama yeteneğine sahip olmalıdır;⁴
  3. **Sürat:** hukukun üstünlüğüne olan güvenin sürdürülebilmesi için soruşturma derhal ve süratle yürütülmelidir;⁵

³ Örnek olarak Bak: *Ramsahai /Hollanda* davası (Başvuru no. 52391/99), 15 Mayıs 2007 tarihli karar; *Bati/Türkiye* davası (Başvuru no. 33097/96 ve 57834/00), 3 Haziran 2004 tarihli karar.

⁴ Örneğin Bak: *Nachova/ Bulgaristan* davası (Başvuru no. 43577/98 ve 43579/98), 6 Temmuz 2005 tarihli Karar; *Aksoy/Türkiye* davası (100/1995/606/694), 18 Aralık 1996 tarihli Karar.

4. **Kamu denetimi:** süreçle ilgili usuller ve karar verme, hesap verebilirliği mümkün kılacak şekilde, açık ve saydam olmalıdır ve;⁶
  5. **Mağdurun sürece katılımı:** Şikayet sahibi meşru çıkarlarını koruma amacıyla şikayet sürecine katılmalıdır.⁷
31. AİHS'nin Madde 2 ve 3'ü temel maddeler olup, Avrupa Konseyini oluşturan demokratik toplulukların temel değerlerini içermektedirler.⁸ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin polisle ilgili şikayetlerin soruşturulmasına ilişkin beş etkin ilkenin iki ana amacı vardır. Bunlar biri, AİHS'nin Madde 2 ve 3'ünün ihlal edildiğinin iddia edilmesi durumunda bireylerin etkin bir hukuk yoluna başvurmasını sağlamaktır⁹. Öte yandan, bu ilkelerle, ihlali yapanları adalete teslim edecek etkin ve yeterli bir soruşturma çerçevesi sağlayarak, söz konusu temel hakların ihlaline karşı bir koruma sağlanması da amaçlanmaktadır¹⁰.
  32. Buradaki asgari gereklilik, üye ülkenin, AİHS'nin 2 ve 3. Maddelerinin ihlali durumunda, söz konusu beş temel ilkeye uyulmasını sağlayacak gerekli düzenlemeleri yürürlüğe sokmuş olmasıdır. Bu amaca ulaşmak üzere, İşkenceyi ve İnsanlıkdışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezayı Önleme Komitesi (CPT), tam teşekküllü, bağımsız bir soruşturma kurumunun oluşturulmasını kuvvetle desteklemektedir¹¹.
  33. Daha geniş anlamda ele alındığında, söz konusu beş ilke aynı zamanda tüm şikayetlerin işleme konması sürecinde yararlı bir kılavuz olacaktır. Polisle ilgili tüm şikayetlerin denetimiyle ilgili kapsamlı sorumlulukları olan bağımsız bir polisle ilgili şikayet kurumunun mevcudiyeti, bağımsızlık ilkesini de pekiştirecektir. Bu Görüş belgesinde, tüm şikayetlere, uygun ve orantılı bir şekilde mukabelede bulunulmasını mümkün kılacak, insan hakları ilkeleriyle uyumlu bir polisle ilgili şikayet sistemine ilişkin uygulamalar da önerilmektedir.
  34. Birincil mevzuatta, polisle ilgili şikayet sisteminin denetimine ilişkin genel sorumlulukları ve Madde 2 ve 3 ihlallerinin AİHM'nin bağımsızlık ilkesi uyarınca araştırılmasına ilişkin açık ve net sorumlulukları olan bir Polisle İlgili Şikayetler Bağımsız Kurumunun (IPCB) faaliyetine ilişkin hükümler yer almalıdır. Tüm şikayetlerin adil, bağımsız ve etkin bir biçimde ele alınmasını sağlamak ve polisle IPCB'nin birlikte çalışmasını mümkün kılacak, örneğin ikincil mevzuat, yönetmelikler, yasal direktif ve protokoller gibi düzenlemeler gerekli olacaktır.
  35. Son yıllarda Avrupanın çeşitli yargı yetki alanlarında kurulan IPCB'lerin kurumsal tasarımı, özel ombudzmanlık kurumları veya buna alternatif olarak, daimi komisyon yapıları şeklinde gerçekleşmiştir. Bir Polis Ombudmanı veya bir Başkanın koordinasyonunda bir dizi komiserden oluşan bir Polisle İlgili Şikayetler Komisyonu adil, bağımsız ve etkin bir şikayet sisteminin denetimini gerçekleştirebilme yeteneğine sahiptir. IPCB'lerin bağımsızlığını ve işlevselliğini değerlendirmede, Birleşmiş Milletlerin *İnsan haklarının korunması ve yaygınlaştırılmasına yönelik ulusal kurumların statüsüne ve işlevine dair Prensipler* (Paris Prensipleri) de bu konuyla ilgili bir referanstır. Doğal olarak, herbir üye ülkedeki mevcut anayasal düzenlemeler ve polis hizmetlerinin yanı sıra, ilgili ülkenin tarihsel, siyasi ve kültürel ortamı da IPCB'ye ilişkin kurumsal düzenlemelerin belirlenmesinde önemli rol oynayacaktır.
  36. IPCB, faaliyetlerinde saydam ve hesap verebilir olmalıdır. Herbir Polis Ombudmanı veya Polisle İlgili Şikayetler Komiseri, polis hizmetlerinin sağlanmasıyla ilgili açık ve net sorumlulukları olmayan bir yasama meclisi veya seçilmiş temsilcilerden oluşan bir komite tarafından tayin edilmiş olmalı ve bu meclise veya komiteye karşı sorumlu olmalıdır.¹²

⁵ Örneğin Bak: *Isayeva/Rusya davası* (Başvuru no. 5794/00, 57948/00 ve 57949/00), 24 Şubat 2005 tarihli Karar; *Aydın/Türkiye davası* (57/1996/676/866), 25 Eylül 1997 tarihli Karar.

⁶ Örneğin Bak, *Ognyanova/Bulgaristan* (Başvuru no. 46317/99), 23 Şubat 2006 tarihli Karar; *Chitayev/Rusya davası* (Başvuru no. 59334/00), 18 Ocak 2007 tarihli Karar.

⁷ Örneğin Bak, *McKerr/İngiltere davası* (Başvuru no. 28883/95), 4 Mayıs 2001 tarihli Karar.

⁸ Örneğin Bak, *McCann/İngiltere davası* (17/1994/464/545), 20 Şubat 1995 tarihli Karar; *Selmouni/Fransa davası* (Başvuru no. 25803/94), 28 Temmuz 1999 tarihli Karar.

⁹ Örneğin Bak, *Salman/Türkiye davası* (Başvuru no. 21986/93), 27 Haziran 2000 tarihli Karar, § 123.

¹⁰ Örneğin Bak, *Nachova/Bulgaristan davası* (Başvuru no. 43577/98 ve 43579/98), 6 Temmuz 2005 tarihli Karar, § 110.

¹¹ *CPT Standartları*, Bölüm IX., § 38.

¹² Örneğin Bak: *Khan/İngiltere davası* (Başvuru no. 35394/97), 27 Haziran 2000 tarihli Karar, § 46.

37. Soruşturma ve denetim işlevlerini yerine getirebilmesi için IPCB'ye yeterli kamu fonları sağlanmalıdır. IPCB soruşturmasını yürüten personele adil, bağımsız ve etkin soruşturma yapabilmelerini sağlamak üzere her türlü polis gücü ve yetkisi sağlanmalıdır.
38. IPCB'nin toplumun pek çok kesimini temsil eden bir yapısı olmalı ve polisle ilgili şikayet sistemindeki tüm ilgililerle istişarelerde bulunacak düzenlemeler yapmalıdır. İstişarede bulunulacaklar arasında şikayette bulunanlar ve onların temsilcileri, polis hizmetleri ve onları temsil eden meslek dernekleri, polis hizmeti sorumluluğu olan merkezi ve yerel yönetimler, savcılar, polis hizmetleriyle ilgili çalışmaları olan toplum kuruluşları ve sivil toplum örgütleri de yer alır.
39. IPCB polisin operasyonel bağımsızlığına saygı göstermeli ve emniyet genel müdürünü polis hizmetleriyle ilgili disiplin yetkilisi olarak desteklemelidir. IPCB ile polis arasında, iki kuruluşun ayrı ayrı sorumluluklarının birbirinden net bir biçimde ayırd edilmesi ilkesine riayet edilmelidir. Polisin sağlayacağı tam bir işbirliği, polisin yüksek standartta bir davranış sergilemesine yardımcı olacak ve polisin performansını iyileştirecektir.
40. IPCB'nin aşağıdaki hususları içeren şikayetlerle ilgili soruşturma sorumluluğu olmalıdır:
- AİHS'nin Madde 2 veya 3'ünü ilgilendiren durumlarda veya,
  - Cezai veya disiplin açısından bir suç söz konusu olduğunda
- Polis ayrıca, kendi isteğiyle de şikayetleri IPCB'ye iletebilir, veya, polis hizmetlerinden sorumlu bir Hükümet üyesi IPCB'nin kamu çıkarı açısından polis hizmetleriyle ilgili bir soruşturma yapmasını isteyebilir ya da, IPCB kamu çıkarı açısından gerekli gördüğünde bir soruşturma yapılmasını isteyebilir.¹³
41. Polisin, aşağıdaki durumlarda soruşturma sorumluluğu olmalıdır:
- AİHS'nin Madde 2 veya 3'ünü ilgilendiren durumlar söz konusu olmadığında;
  - Cezai veya disiplin açısından bir suç söz konusu olmadığında veya
  - IPCB'nin şikayeti soruşturma sorumluluğunu polise verdiği durumlarda.

6. Polisle ilgili şikayet sisteminin işleyişi

6.1 Görünürlük ve erişilebilirlik

42. Polis ve IPCB, polisle ilgili şikayet sisteminin görünürlüğü ve erişilebilirliği konusunda sorumluluğu paylaşmalıdır. Polis teşkilatı, yüksek görünürlüğü olması ve halkla sık bir şekilde etkileşimde bulunması nedeniyle IPCB'nin denetiminde, şikayet sisteminin kamuya tanıtılması ve bu konuda kamuda bilinç oluşturulması açısından ideal bir konumda bulunmaktadır.
43. Bu konudaki iyi uygulama örnekleri şunlardır:
- Polisin kendi halkla ilişkiler broşür ve malzemelerinde şikayet sistemiyle ilgili bilginin yer alması;
  - Özellikle de tüm polis gözaltı mahallerinde şikayet sistemiyle ilgili bilgilerin rahatlıkla görülebilir bir şekilde ilan edilmesi;
  - Polis merkezlerinde gözaltına alınan tüm şahıslara serbest bırakıldıklarında nasıl şikayette bulunacaklarının yazılı bilgi olarak sağlanması;
  - Polis memurlarının görev esnasında yanlarında 'şikayet bilgi formu' taşımaları ve halk arasından polisle ilgili olarak memnuniyetsizlik belirtenlere bunları vermeleri;
  - Savcılık, şartlı salıverme, tutukevi ve mahkemeler gibi cezai adalet kurumlarının kontrolündeki alanlarda polisle ilgili şikayet bilgilerinin ilan edilmesi ve
  - Toplum hizmetleri, danışma ve sosyal yardım kurumları gibi, cezai adalet kurumları şemsiyesi altında yer almayan kamu alanlarında polisle ilgili şikayet sisteminin ilan edilmesi

¹³ Örneğin Bak: *Acar/Türkiye davası* (Başvuru no. 26307/95), 8 Nisan 2004 tarihli Karar § 221

44. Polis memurları görevlerinin ifası esnasında her kesimden insanla sık sık temas halinde olmaktadır. Muhtemel bir şikayet sahibinin toplumsal statüsü de bu şahısların şikayet sisteminden yararlanacak güvene sahip olup olmamalarını etkileyebilmektedir. Şikayet sistemine erişim polis veya IPCB kanalıyla olmalıdır. Şikayet hakkının tam olarak bilincinde olan ve derhal ve doğrudan doğruya polise başvurmak isteyen kendine güvenen şikayet sahipleri için söz konusu başvuruyu yapmak için çeşitli yöntemler mevcut olmalıdır. Yeterli güvene sahip olmayan ve bilgi almak isteyen ancak polisle doğrudan doğruya karşı karşıya gelmek istemeyen şikayet sahipleri için de şikayet sistemine tam ve eksiksiz bir erişim mümkün olmalıdır.
45. Şikayet sahipleri, şikayetlerinin bütün yönleriyle ilgili olarak kendi adlarına hareket edecek, kendi seçecekleri bir yasal temsilci, aracı veya üçüncü bir şahsı aday gösterebilmelidirler. Şikayetçinin meşru çıkarlarını koruma amacıyla şikayetçiye yasal danışmanlık ve avukatlık hizmetleri için parasal yardım sağlanmalıdır.
46. Polisle ilgili şikayet sistemine gerek şikayetçi tarafından gerekse şikayetçinin belirleyeceği temsilcisi tarafından erişim aşağıdakiler de dahil olmak üzere çeşitli yöntemlerle yapılabilir:
  - şikayete neden olan olay vesilesiyle veya müteakiben polis merkezlerine şahsen müracaatla;
  - polise veya IPCB'ye telefon etmek suretiyle
  - polise veya IPCB'ye faks göndererek
  - polise veya IPCB'ye mektup göndererek
  - polise veya IPCB'ye elektronik vasıtalarla, e-posta, Internet üzerinden başvurarak
47. Halkın bu konudaki genel sorularına gerek kurumun kabul bölümünde gerekse telefonda cevap veren polis personeli, şikayet sistemiyle ilgili eğitim almalı ve sistemle ilgili temel bilgileri sağlayabilmelidir.

6.2 Bildirim, kayıt ve gerekli prosedürün belirlenmesi

48. Polis gözetimindeyken polis hizmetlerinin ifasıyla bağlantılı olarak meydana gelen tüm ölümler ve ciddi yaralanmalar en kısa zamanda kayda geçirilmek üzere IPCB'ye bildirilmelidir.¹⁴
49. Bir şikayette bulunulmaması veya mağdurun, ya da ölümlü olaylarda, ölenin yakınının rızası olmaması durumunda IPCB'nin olayla ilgili bir soruşturmayı derhal başlatma yetkisi olmalıdır.¹⁵
50. Şikayetlerini şahsen merkeze gelerek veya telefonla yapmak isteyen muhtemel şikayet sahipleri veya bunların tayin ettikleri temsilcilere saygılı davranılmalı ve bu şahıslara karşı, gerek polis, gerekse IPCB tarafından vatandaşlık görevini yapan vatandaşlar olarak davranılmalıdır.
51. Şikayetin bildirişi polise veya IPCB'ye yapılabilir.
52. Tüm şikayetler IPCB tarafından kaydedilmelidir. Polise yapılan tüm şikayetler kaydedilmek üzere IPCB'ye aktarılmalıdır.
53. Bir yargı mensubuna bildirilen kötü muamele veya görevi kötüye kullanma iddiaları kaydedilmeli ve bilahare IPCB tarafından kaydedilmek üzere IPCB'ye aktarılmalıdır.¹⁶ Bu husus yargı mensubunun elinde inanılır kanıt olması halinde de geçerlidir.
54. Bir ceza hukuku uygulayıcısına¹⁷ veya bir tıp mensubuna kötü muamele veya görevin kötüye kullanılmasıyla ilgili iddialarda bulunulduğunda veya bu konuda inandırıcı kanıtlar bulunduğu, söz konusu görevli konuyu kaydedilmek üzere IPCB'ye aktarmaya teşvik edilmelidir.

¹⁴ Örneğin Bak: *Ramsahai/Hollanda davası* (Başvuru no. 52391/99), 15 Mayıs 2007 tarihli Karar, § 339.

¹⁵ Örneğin Bak: *Ramsahai/Hollanda davası* (Başvuru no. 52391/99), 15 Mayıs 2007 tarihli Karar § 339.

¹⁶ Örneğin Bak: *CPT Standartları*, Bölüm IX., § 28.

¹⁷ Örneğin Bak: *Aksoy/Türkiye davası* (100/1995/606/694), 18 Aralık 1996 tarihli Karar, §§ 56 ve 99.

55. IPCB tarafından kayıt altına alınması kaydıyla polisin aşağıdaki hallerde, kendisine bildirim yapılan şikayetle ilgili işlemleri yapabilmesi gerekir:

- Şikayetler polisin ele alma sorumluluğu olan tür şikayetler olması ve
- Şikayet sahibinin konuyu IPCB olaya karışmaksızın polis tarafından ele alınmasını istediği hallerde

Şikayetlerin tasnifi ve hangi şikayetin hangi usule göre işleme konacağını belirlemekten IPCB sorumludur. Şikayet kayda geçirilirken hangi kararların alınacağına dair örnekler aşağıdadır:

- Şikayet sahibinin şikayet nedeninin geçerli olmaması nedeniyle herhangi bir işlem yapılmaz;
- Şikayet sahibinin talimatı üzerine herhangi bir işlem yapılmaz
- Şikayet bir 'hizmet şikayeti' olarak değerlendirilir ve ilgili makama iletilir;
- Polisin, şikayet IPCB'ye aktarılınca kadar polis tarafından ele alınması kararı teyit edilir;
- Şikayet henüz devam etmekte olan ceza soruşturması ile bağlantılı olarak yapılmışsa, sorumlu soruşturma kurumuyla istişarede bulunulur ve şikayetin tasnifiyle ilgili kararın söz konusu soruşturma sona erinceye kadar askıya alınıp alınmayacağına karar verilir;
- Şikayetle ilgili olarak polisin aracılığına başvurulur;
- Soruşturma için polise başvurulur veya
- Bir IPCB soruşturma görevlisine başvurulur.

6.3 Aracılık süreci

56. Belirli bir yasa uygulayıcıya göre önemsiz gözükebilecek bir mağduriyet, toplum bireylerinden biri için büyük sıkıntı yaratabilir. Bu tür şikayetlerin ele alınış biçimi, halkın polisle ilgili şikayet sistemine ve polise duyduğu güven ve inancı etkileyebilir.

57. Polis memurları halkla bir araya geldikleri durumlarda rutin bir şekilde, herhangi bir şikayette bulunulmadan mağduriyetlere cevap verirler. Bu, mağduriyetle ilgili bir açıklamada bulunarak, mağduriyetin varlığı teyit edilerek veya özür dileyerek yapılabilir. Polisle halk bireyleri arasında nispeten basit bir yanlış anlamının veya iletişim kopukluğunun neden olduğu şikayetlerde polisin veya IPCB'nin uzun ve masraflı bir soruşturma yapması gerekli olmayabilir. Ayrıca, yapılacak olan soruşturma, şikayet sahibinin, basit şikayetlerinin süratle ve dolaysız bir biçimde sonuçlandırılacağına ilişkin beklentisini de muhtemelen karşılayamayacaktır. Bu tür şikayetlerin aracılık ya da daha az resmi bir yöntemle sonuçlandırılmasını mümkün kılacak düzenlemeler yapılmalıdır.

58. Aracılık yapılmak suretiyle çözülmesi uygun görülen bir şikayetin işleme konulmasından sorumlu polis memuru, şikayetçi ile, hakkında şikayette bulunulan polis memurunun soruna çözüm bulmak üzere ne gibi bir yol izlemek istedikleri konusunda bilgi toplamalı ve gerektiğinde bir aracı tayin etmelidir.

59. Aracı kanalıyla ele alınan bir şikayetin, zamanında ve tatminkar bir biçimde, şikayet sahibi ile hakkında şikayette bulunulan polis arasında bu konuda mutabakat sağlanarak çözülmesine ilişkin örnekler aşağıdadır:

:

- Kıdemli bir polis memurunun şikayetçiye göndereceği ve hakkında şikayette bulunulan olayı açıklayan ve, yerine göre, özür dilendiğini belirten bir mektup;
- Şikayetçi ile, şikayetçinin belirlediği yasal temsilcisi de hazır bulunacak şekilde, kıdemli bir polis memuru arasında yapılacak bir toplantı yoluyla;
- *ex gratia* (lütuf ödemesi) olarak yapılan bir ödeme ile
- şikayetçi ile hakkında şikayette bulunulan memur arasında, istendiği takdirde kanuni temsilcilerin de hazır bulunmasıyla, kıdemli bir polis memuru veya bağımsız bir aracı tarafından düzenlenecek bir toplantı yoluyla

61. Şikayet sahibi, polis tarafından, aracılık yoluyla çözüm yoluna gidilen şikayetin çözüm yöntemiyle ilgili olarak IPCB'ye baş vurarak itiraz edebilmelidir.

6.4 Soruşturma süreci

62. Madde 2 ve 3'le ilgili şikayetlerin AİHM'sinin polisle ilgili şikayetlerin etkin bir biçimde soruşturulmasına ilişkin beş ilkesine uygun bir biçimde soruşturulması gereğine ilaveten, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin içtihadında aynı zamanda polisle ilgili şikayetler sürecinin tüm aşamalarıyla ilgili yararlı rehberlik bilgileri yer almaktadır.

Bağımsızlık

63. Tüm polisle ilgili şikayet sisteminin denetlenmesi için kapsamlı sorumluluklara sahip bir IPCB'nin mevcudiyeti bağımsızlık ilkesine önemli bir katkı sağlamaktadır. IPCB'nin, şikayetlerin kayıt altına alınması ve nasıl işleme konulacağına bir değerlendirilmeye tabi tutulmasındaki sorumluluğu, pratikteki bağımsız işleyişe ilaveten, soruşturmayı yürütenlerle hakkında şikayette bulunulan polis memuru arasında kurumsal veya hiyerarşik bir ilişkinin bulunmaması gereğiyle tamamen uyumludur.¹⁸ Şikayetin soruşturulmasından kimin sorumlu olacağı ve kimin fiilen soruşturmayı yürüteceğini belirlemek üzere yerleşik kıstaslar gerekecektir.
64. Şikayet sahibinin yaşadığı tecrübe, hakkında şikayette bulunulan polis memuruyla ilgili olarak doğuracağı sonuçlar, ve kamu çıkarı açısından şikayetin ciddiyet derecesi, soruşturmada kimin sorumlu olacağına ilişkin belirlenmesinde önemli rol oynayacaktır.
65. Hangi kuruluşun, yani polisin mi, IPCB'nin mi soruşturmayı yürüteceği ve ilgili masrafları üstleneceğinin belirlenmesinde mevcut kaynaklar bir etmen olacaktır.
66. Bağımsızlık ilkesi, şikayet konusunun ciddiyeti ve kaynak yönetimi açısından doğuracağı sonuçlar açısından, IPCB ile polisin işbirliğine yönelik düzenlemelere örnek olarak aşağıdakiler sayılabilir:
- AİHS'nin Madde 2 ve 3'ünü ilgilendiren ve IPCB soruşturma görevlilerince yürütülen bir şikayet soruşturmasında sorumluluk IPCB'de olacaktır;¹⁹
  - Cezai bir suçun ortaya çıktığı durumlarda IPCB veya polis soruşturma görevlilerinin sürdüreceği bir şikayet soruşturmasında sorumluluk IPCB'de olacaktır;
  - Madde 2 ve Madde 3 dışında bir AİHS hakkı veya özgürlüğü söz konusu olduğu veya bir disiplin suçunun ortaya çıktığı durumlarda, IPCB veya polis soruşturma görevlilerinin sürdüreceği bir soruşturmada, şikayet soruşturmasının sorumluluğu IPCB'de veya poliste olabilir;
  - Soruşturulması uygun görülürse, polisin zayıf veya yetersiz performansı iddiasıyla ilgili bir şikayetin soruşturulması polisin sorumluluğunda olacak ve polis soruşturma görevlilerince yürütülecektir.
  - Şikayette bulunulmaksızın kayda geçirilen ve IPCB veya polis soruşturma görevlilerince soruşturması yürütülecek bir olayda sorumluluk IPCB'de olacaktır.

Yeterlilik

67. Yeterlilik ilkesi, polisle ilgili şikayet soruşturmalarının etkin, ve ihlali yapanların adaletle teslim edilmesi için yeterli olmasını sağlama amacıyla geliştirilmiştir.
68. Kanunun üstünlüğüne bağlılık, bir polis memurunun davranışıyla ilgili olarak yapılacak bir soruşturmanın, hatalı davrandığından kuşku duyulan herhangi bir toplum üyesi için geçerli olan aynı usullere uygun olarak, ve hakkında şikayette bulunulan memurla ilgili yasal korumayı da içerecek şekilde sürdürülmesini gerektirmektedir.
69. Ayrıntılı ve kapsamlı bir polisle ilgili soruşturmanın gerekleri arasında aşağıdakiler de yer almaktadır:
- Şikayet sahibinden, şikayetle ilgili bütün durumları içerecek şekilde tam ve doğru bir ifadenin alınması;²⁰
  - Tam ve doğru ifade alma maksadıyla, halk bireyleri²¹ ve polis memurları²² da dahil olmak üzere, tanıkları bulmak üzere makul bir gayret gösterilmesi

¹⁸ Örneğin Bak: *Ramsahai/Hollanda davası* (Başvuru no. 52391/99), 15 Mayıs 2007 tarihli Karar, § 325.

¹⁹ Örneğin Bak: *Ramsahai /Hollanda davası* (Başvuru no. 52391/99), 15 Mayıs 2007 tarihli Karar, §§ 337 - 340.

²⁰ Örneğin Bak: *Cobzaru/Romanya davası* (Başvuru no. 48254/99), 26 Temmuz 2007 tarihli kararı, § 71.

- Cezai bir suç durumu ortaya çıktığında, yanlış davranışta bulunmakla suçlanan veya yanlış davrandıklarından şüphe edilen polis memurlarının ifadelerinin, bu memurlar gerekli yasal korumadan yararlanacak şekilde²³ alınması, ve bu memurların, ifade vermeden önce meslektaşlarıyla görüşmelerine izin verilmemesi;
- Tüm adli tıp²⁴ ve tıbbi kanıtların²⁵ emniyete alınması, toplanması ve analiz edilmesi için makul bir gayret gösterilmesi;
- Soruşturmanın makul şüpheye dayalı olarak yapılması ve bir şikayeti desteklemek üzere sunulan kanıtların²⁶ göz ardı edilmemesi veya, özellikle de polis tarafından şikayetlere karşı verilen ifadelerin, hiç bir eleştirel süzgeçten geçirilmeksizin kabul edilmemesi;²⁷
- Irk, etnik köken, din, inanç, toplumsal cinsiyet, cinsel kimlik, cinsel yönelim, engellilik, yaş veya diğer nedenlere bağlı polis ayrımcılığı veya görevi kötüye kullanmayla ilgili şikayetlerin soruşturulması ve;
- Ayrımcılığın kanıtlanmasının güçlüğü göz önünde tutularak soruşturmayı sürdürenlerin eldeki verileri çok ayrıntılı bir biçimde inceleyerek herhangi bir ayrımcı gayeyi de ortaya çıkarma gibi ilave bir görevleri de vardır.²⁸

Sürat

70. Sürat ilkesiyle zamanında hareket edilmesi ve adil ve etkin şikayet soruşturmalarının süratle ve derhal gerçekleştirilmesinin önemi vurgulanmaktadır.²⁹ Gecikme hayati öneme sahip kanıtların kaybolmasına ve yeterli bir soruşturma yapılamamasına neden olabilir.³⁰
71. Bir soruşturmanın derhal ve makul bir süratle gerçekleştirilmemesi, soruşturma yapmada bir isteksizlik olduğu veya soruşturmayı yürütenlerle haklarında şikayette bulunan memurlar arasında yanlış bir davranışı gizleme amacıyla bir işbirliği yapıldığı görüntüsü verebilir.³¹ Gecikme, hakkında şikayette bulunan memura karşı bir adaletsizlik oluştururken, sürecin suistimaline yol açarak, hakkında kuşkuya ver bırakmayacak deliller olmasına rağmen, ihlali yapanın adalete teslim edilememesi sonucunu doğurabilir.³²
72. Sürat ilkesi, hukukun üstünlüğüne olan güven ve inancın korunmasında ve polis memurlarının tüm polisle ilgili şikayet süreci boyunca yasalara karşı hesap verebilir oldukları ve yasalar tarafından korundukları şeklindeki temel polis hizmetleri ilkesine bağlı kalınmasında hayati bir rol oynar.
73. Sürat ilkesine uyulması aşağıda belirtildiği gibi sağlanabilir:
  - Şikayetin bildirimini, kayıt altına alınmasının ve ilgili soruşturma sürecinin belirlenmesinin gecikmeksizin gerçekleştirilmesi;
  - Şikayetlerin soruşturulmasında, özellikle de ciddi olaylarda kanıtların korunması için ve polis memurlarının olay yerine IPCB soruşturma görevlilerinden daha önce gelmeleri halinde IPCB ile tam bir işbirliğine gidilmesi³³ ve
  - Şikayetin belirlenmesinde ve ayrıntılı ve kapsamlı bir soruşturmada gecikmeden hareket edilmesi

Kamu denetimi

²¹ Örneğin Bak: *Ognyanova/Bulgaristan davası* (Başvuru no. 46317/99), 23 Şubat 2006 tarihli kararı, § 110.

²² Örneğin Bak: *Velikova/Bulgaristan davası* (Başvuru no. 41488/98), 18 Mayıs 2000 tarihli kararı, § 79.

²³ Örneğin Bak: *Ramsahai/Hollanda davası* (Başvuru no. 52391/99), 15 Mayıs 2007 tarihli kararı, § 330.

²⁴ Örneğin Bak: *Ramsahai/Hollanda davası* (Başvuru no. 52391/99), 15 Mayıs 2007 tarihli kararı, § 329.

²⁵ Örneğin Bak: *Aksoy/Türkiye davası* (100/1995/606/694), 18 Aralık 1996 tarihli kararı, § 56.

²⁶ Örneğin Bak: *Aydin /Türkiye davası* (57/1996/676/866), 25 Eylül 1997 tarihli kararı § 98.

²⁷ Örneğin Bak: *Cobzaru /Romanya davası* (Başvuru no. 48254/99), 26 Temmuz 2007 tarihli kararı, § 72.

²⁸ Örneğin Bak: *Nachova /Bulgaristan davası* (Başvuru nos. 43577/98 ve 43579/98), 6 Temmuz 2005 tarihli kararı, §§ 160-164.

²⁹ Örneğin Bak: *Ognyanova /Bulgaristan davası* (Başvuru no. 46317/99), 23 Şubat 2006 tarihli kararı, § 114.

³⁰ Örneğin Bak: *Aydin /Türkiye davası* (57/1996/676/866), 25 Eylül 1997 tarihli kararı § 108.

³¹ Örneğin Bak: *Ramsahai Hollanda davası* (Başvuru no. 52391/99), 15 Mayıs 2007 tarihli kararı, § 330.

³² Örneğin Bak: *Bati /Türkiye davası* (Başvuru no. 33097/96 and 57834/00), 3 Haziran 2004 tarihli kararı, § 147.

³³ Örneğin Bak: *Ramsahai/Hollanda davası* (Başvuru no. 52391/99), 15 Mayıs 2007 tarihli karar, § 338.

74. Kamu denetimi ilkesinden maksat, gerek teoride gerekse pratik uygulamada hesap verebilirliğin sağlanmasıdır. Polisle ilgili şikayetlere ilişkin olarak yapılan soruşturmanın gizli ve hassas niteliği göz önüne alınmalıdır. Aynı zamanda, konuyla ilgili olarak gerçekleştirilmesi gereken kamu denetimi de her durum için farklılık gösterebilir.³⁴
75. Kamu denetimi ve mağdurun soruşturma sürecine katılma ilkeleri birbiriyle yakından ilgilidir. Raporlar ve diğer belgelerin özellikle de şikayet sahibine açıklanacağı farz ve kabul edilmelidir. Alınacak herhangi bir kararlar ilgili evrakların açıklanması, polisin yanlış davranışının cezasız kalacağına ilişkin kaygıları ortadan kaldıracaktır.³⁵ Bazı durumlarda, örneğin, polis gözetimindeyken ölüm veya ciddi yaralanma hallerinde, bir yargı görevlisinin önünde bir kamu soruşturması yapılması³⁶ veya kamuya açık bir polis disiplin soruşturması yapılması gerekli olabilir.
76. Şikayet sürecinden sonra raporlara ve dokümanlara erişim sağlanmaması halinde, şikayet sahiplerinin, şikayetlerinin değerlendirilme biçimine karşı çıkma fırsatı ellerinden alınmış olabilir.³⁷

Mağdurun sürece katılması

77. Şikayet sahibinin soruşturmaya dahil olmasının sağlandığı, mağdurun sürece katılma ilkesi, mağdurun şikayet sistemiyle ilgili meşru çıkarlarının korunmasını sağlar.³⁸ Şikayetçinin sürece katılmasını, hakkında şikayette bulunulan polis memurunun çıkarlarını tehlikeye düşürmeden kolaylaştırmak üzere, şikayetin işleme konulmasından sorumlu IPCB veya polis memuru tarafından, şikayet sahibiyle irtibat kurulması için gerekli düzenleme yapılmalıdır.³⁹
78. Mağdurun sürece katılma ilkesinin anlamlı kılınması ve etkin bir biçimde uygulanması, boş bir girişim olmayıp sözde kalmaması önemlidir. Şikayet sahibinin, polisle veya IPCB ile, şikayeti ile ilgili olarak iletişim kurmada güçlük çekmesi halinde, yaşadıkları deneyim nedeniyle travmaya maruz kalan, güvensizlik içinde olan veya polisle ilgili şikayet sisteminin nasıl işlediğini anlayamayan şikayet sahibinin çıkarları korunmamış olur. Travmaya maruz bırakılmış şikayet sahiplerine, yaşadıkları sarsıcı olayla baş edebilmeleri için, şikayetlerinin belirlenmesinin tüm aşamalarında mağdur desteği ve danışmanlık hizmeti sağlanmalıdır. Şikayet sahibinin çıkarlarının etkin bir biçimde korunmasını temin etmek için şikayet sahibine hukusal destek ve avukatlık hizmeti sağlanmalıdır.⁴⁰
79. Mağdurun şikayet sürecine katılma ilkesi sayesinde, özellikle de avukatlık hizmeti sağlandığında, şikayet sahibi, işlemleri takip edebilme ve adil olmayan ve etkisiz uygulamalar karşı çıkma fırsatı bulabilecektir. Aynı prensip aynı zamanda, şikayet sahibinin çıkarlarının, güçlü bir polis teşkilatının çıkarları tarafından marjinalleştirilmesini önleyerek bağımsızlık prensibini de güçlendirecektir.

6.5 Sonuçlandırma ve inceleme

80. Soruşturma raporunun sonuçlandırılmasında, IPCB veya sorumlu polis soruşturma görevlileri, şikayetin çözüme kavuşturulmasında ve şikayetin, kanıtlar göz önüne alındığında geçerli olup olmadığını belirlemede bağımsız ve tarafsız bir değerlendirmede bulunmalıdır. Şikayet sahibinin şikayetin ele alınışıyla veya varılan sonuçla ilgili olarak itirazda bulunması halinde, soruşturma polis tarafından yapıldıysa IPCB'ye, soruşturma IPCB tarafından yapıldıysa yargı denetimine başvurma hakkı olmalıdır.

³⁴ Örneğin Bak: *Isayeva/Rusya davası* (Başvuru no. 5794/00, 57948/00 ve 57949/00), 24 Şubat 2005 tarihli karar, § 213.

³⁵ Örneğin Bak: *McKerr /İngiltere davası* (Başvuru no. 28883/95), 4 Mayıs 2001 tarihli karar, § 338.

³⁶ Örneğin Bak: *Edwards/İngiltere davası* (Başvuru no. 46477/99) 14 Mart 2002 tarihli karar, § 84.

³⁷ Örneğin Bak: *Oğur/Türkiye davası* (Başvuru no. 21594/93), 20 Mayıs 1999 tarihli karar, § 92.

³⁸ Örneğin Bak: *Güleç /Türkiye davası* (54/1997/838/1044), 27 Temmuz 1998 tarihli karar, § 82.

³⁹ Örneğin Bak: *Edwards /İngiltere davası* (Başvuru no. 46477/99) 14 Mart 2002 tarihli karar, § 84.

⁴⁰ Örneğin Bak: Avrupa Komisyonunun ırk ayrımı iddiaları şikayetleriyle ilgili olarak Irkçılık ve Hoşgörüsüzlükte ilgili önerileri, *Polis Hizmetlerinde Irkçılık ve Irk Ayrımıyla Mücadele ile ilgili 11 No.lu Genel Prensip Önerisi* § 51.

81. Şikayetin sonuçlandırılmasından sonra beş ana hal tarzı takip edilebilir:
- Başka bir işlem yapılmayabilir;
  - Polis memuru aleyhine cezai kovuşturma başlatılabilir;
  - Polis memuru aleyhine disiplin işlemleri başlatılabilir;
  - Polis yönetimi memur hakkında gayriresmi bir işlem yapabilir, veya
  - alınan dersler ışığında, polis hizmetleri uygulamasında değişiklikler yapılabilir.
- Şikayet sahibine, şikayetin sonuçlandırılmasıyla ilgili yazılı ve sözlü bilgi verilmelidir.
82. Yanlış davrandığı konusunda hakkında delil bulunan bir polis memuruna yönelik olarak cezai veya disiplin kovuşturmasının yapılacağı beklentisi⁴¹, polisin işlediği suçun cezasız kalmasına karşı önemli bir koruma sağladığı gibi, halkın polisle ilgili şikayet sistemine güven duyması için de elzemdir.⁴² Polis memurları şikayet soruşturmalarından bağımsız olarak cezai ve disiplin kovuşturmalarına tabi tutulabilirler ve polis memurlarına bu konuyla ilgili olarak sağlanan haklar ve koruma imkanları bu Görüş belgesi kapsamı dışındadır. Bu da polis memurlarının gerekli kovuşturma süreci garantileri de dahil olmak üzere, standart ceza hukuku usullerine tabi oldukları ve disiplin konusunun bir polis hizmeti olduğu varsayımına dayalıdır.
83. Polis memurlarına karşı, haklarındaki şikayetlerden kaynaklanan cezai ve disiplin kovuşturması uygulama modellerinden biri, bu sürecin standart ceza hukuku veya polis disiplin prosedürleri uyarınca ele alınmasıdır. Bu tür bir kovuşturmanın başlatılmasına yol açabilecek kanıtların mevcudiyeti durumunda, IPCB soruşturma raporunu, cezai kovuşturma başlatılıp başlatılmayacağına karar verecek olan cezai kovuşturma makamına ve disiplin kovuşturması başlatıp başlatmayacağına karar verecek olan polise iletmelidir.
84. Kovuşturma makamı ve polis, ceza veya disiplin kovuşturması başlatılması konusunda karar verirken şikayetle ilgili soruşturma raporundaki önerileri göz önüne almalıdır. Kovuşturma makamı, polis ve IPCB, sorumlu oldukları ceza ve disiplin kovuşturmalarına ilişkin tüm kararlarla ilgili olarak bu kararların nedenlerini belirtmelidirler.⁴³
85. Bazı üye ülkelerde, polisle kovuşturma makamı arasındaki standart ceza soruşturmalarıyla ilgili yakın çalışma ilişkisinin kovuşturma uygulamasında bağımsızlık ve tarafsızlığı zedeleyebileceği kaygısı mevcuttur. Önemli bir kaygı nedeni de, polis soruşturma görevlileriyle kovuşturma avukatlarının işbirliğinin polis memurlarına karşı açılan davalar üzerinde çalışan savcıların bağımsızlığını zedeleyebileceğidir. Bu sorunu aşabilmek için, bazı yargı bölgelerinde, polis memurlarına yönelik şikayetlerin soruşturulması ve bu konuda ceza kovuşturmasını yapmak üzere, kendisine ait soruşturma personeli olan özel ceza savcılıkları oluşturulmuştur.
86. Bu tür bir bağımsız kovuşturma sistemi, IPCB denetiminde faaliyet gösterecek bir polisle ilgili şikayetler sistemine uyarlanabilir. Kendi yetkileriyle mahkemelere suç duyurusunda yapma yetkisine sahip bazı Avrupa ombudzman kurumlarının örneği izlenerek, IPCB'ye, şikayet soruşturmasını tamamladıktan sonra suç duyurusunda bulunmasını mümkün kılacak benzer yetkiler verilebilir. Doğal olarak, her bir üye ülkede mevcut olan anayasal ve yasal sistem, böyle bir düzenlemenin ne derece uygun olup olmayacağını belirlemede önemli rol oynayacaktır. Ceza kovuşturmalarında sanık durumundaki polis memurlarının haklarının korunmasına yönelik teminatların mevcudiyeti de özellikle göz önünde bulundurulmalıdır.
87. Bütün şikayetlerden alınan dersler olmalıdır. Şikayet sahibinin, yaptığı şikayetin haklı olmadığı belirlense bile, bu durumdan, polisle toplum ilişkileri arasındaki ilişkilerin durumu konusunda bir şeyler öğrenmek mümkün olacaktır. Şikayetlerin istatistiksel ve ampirik araştırma ve analizi demokratik ve hesap verebilir polis hizmetlerinin sağlanması açısından temel bir öneme sahiptir. Kurulacak olan bir IPCB, polis faaliyetleriyle toplumun yaşam deneyimlerinin kesiştiği bir noktada ideal bir konumda olacak ve bu nedenle de, polise ve halka, polis hizmetleriyle polisle toplum arasındaki ilişkilerin daha etkin hale getirilmesi konusunda bilinçli bir geri bildirim sağlayabilecektir. Bir şikayetin sonuçlandırılmasını veya bir araştırma ve analizi müteakiben gerek polisin, gerekse IPCB'nin, alınan dersleri yürürlüğe koymanın uygun olacağını düşünmesi halinde, bu girişim, diğer tarafla istişareyi müteakiben yapılmalıdır.

⁴¹ CPT Standartları, Bölüm IX., § 31.

⁴² Örneğin Bak: *Guja/Moldovya davası* (Başvuru no. 14277/04), 12 Şubat 2008 tarihli karar, § 88.

⁴³ Örneğin Bak: *McKerr/İngiltere davası* (Başvuru no. 28883/95), 4 Mayıs 2001 tarihli karar, § 157.

Başvuru dokümanları

Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri (2007), *Polis şiddetinin cezasız kalması söz konusu olamaz*, Viewpoint 3 Aralık 2007, bak: www.commissioner.coe.int

Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri (2008), *'Polisle ilgili şikayet mekanizmaları:bağımsızlığın ve etkinliğin sağlanması' konulu Uzmanlık Atölye Çalışması Raporu*, CommDH(2008)16, bak: [ww.commissioner.coe.int](http://www.commissioner.coe.int)

Avrupa Konseyi (2001), *Avrupa Polis Etiği Prensipleri*, Bakanlar Komitesinin üye ülkelere Rec (2001)10 sayılı Önerisi (Bakanlar Komitesince Bakan Yardımcıları 765. toplantısında 19 Eylül 2001 tarihinde kabul edilmiştir)

Avrupa Konseyi - İşkenceyi ve İnsanlıkdışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezayı Önleme Komitesi (CPT) (2006), *CPT Standartları:CPT'nin Genel Raporlarının 'Önemli' bölümleri*, CPT/Inf (2002) 1 – Rev. 2006

Avrupa Konseyi –İrkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe karşı Avrupa Komisyonu Raporu (2007), *Polis Hizmetlerinde İrkçılık ve İrk Ayrımıyla Mücadele ile ilgili 11 No.lu Genel Prensip Önerisi*

Avrupa Konseyi - Polis ve İnsan Hakları Karma Gayriresmi Grubu, *Demokratik Toplumda Polis Hizmetleri: Polis Hizmetleriniz İnsan Haklarını Korumakta mıdır?*

AGİT Avrupada Güvenlik ve İşbirliği Örgütü (2008), *AGİT Genel Sekreteri Kıdemli Polis danışmanı: Demokratik Polis Hizmetleri Rehberi*

Birleşmiş Milletler (1979) Genel Kurulun 34. Oturumunda kabul edilen 34/169 sayılı , *Kolluk Kuvvetleri Memurları için Davranış İlkeleri* konulu kararı

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (1993) *İnsan haklarının korunması ve yaygınlaştırılmasına yönelik ulusal kurumların statüsüne ve işlemesine dair Prensipler* (Paris Prensipleri)- Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun insan haklarının korunması ve yaygınlaştırılmasına yönelik ulusal kurumlarla ilgili kararına (A/RES/48/134, 820 Aralık 1993 tarihli 5. Genel Oturum) ek olarak yayınlanmıştır.

Birleşmiş Milletler Uluslararası Polis Görev Kuvveti (1996) *Komiserin Bosna-Hersek Federasyonunda Demokratik Polis Hizmetleri Kılavuzu*.